

Türkiye - Türk Dünyası İlişkileri

“Politik ve Ekonomik Boyut”

Editörler
İlyas TOPSAKAL
Sema AY

TESAM YAYINLARI - 14

© TESAM (Ekonomik Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi)

Türkiye - Türk Dünyası İlişkileri: “Politik ve Ekonomik Boyut”

Editörler: Prof. Dr. İlyas Topsakal, Doç. Dr. Sema Ay

ISBN:

Her hakkı saklıdır. Bu çalışmanın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre **TESAM** (Ekonomik Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi)’ın önceden iznini almaksızın elektronik, mekanik, fotokopi veya herhangi bir sistemle basılamaz, çoğaltılamaz ve bilgisayar ortamında tutulamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Bu çalışmada yer alan tüm yazıların etik, dil, bilim ve hukuki açıdan sorumluluğu yazarlarına aittir.

Sayfa Tasarımı: Revizyon Ajans

Kapak Tasarımı: Mesut NAMLIKAYA

Tasrih: Utku KARAAĞAÇ

Basım ve Cilt: Ekin Kitabevi

İletişim

Tel : +90 (224) 256 72 00 | Fax : +90 (224) 252 86 40

Üçevler Mahallesi, Burçak Sokak No:6 Nilüfer/ BURSA

www.tesam.org.tr | tesamiletisim@gmail.com

TAKDİM

Başlangıçtan günümüze Türklerin yaşadığı alan öyle devasa bir alanı kapsar ki, üzerinde sosyal ve beşeri birçok unsuru barındırır ve bizlere engin bir ufuk açar. Mesela bu alanda en doğudan batıya Çince, Hintçe, Türkçe ve Türkçenin farklı lehçeleri, Farsça, Arapça, Slav dilleri ve özellikle Rusça, Macarca ve Bulgarca gibi tamamen özgünleşmiş karma dillerin konuşulduğunu söylersek abartmış olmayız. Yine coğrafyası öyle renklidir ki, içinde iklimin her çeşidini bitki örtüsü olarak faunanın en endemik özelliklerini, coğrafi etkinin getirdiği en güzel etnik tipolojiyi de içinde barındırır. Bu nedenle Türkoloji ve Türkler deyince çok geniş ve derin bir tarih ve kültürden bahsedildiğini unutmamak gerekir; bunun yanında bu alanda uzmanlık yapabilmek için birçok özelliği beraberinde taşımak gerekir. Mesela Doğu Türkleri alanında çalışma yapmak isteyenler için Çince ve Hint dilleri olmazsa olmazdır. Yine orta Türkler yani Türkistan için çalışma yapacak bilim insanları birçok özelliğe sahip olmak zorundadır ki; Farsça Arapça, Rusça ve Türkçe'nin lehçeleri alan için gereklidir. Batı Türkleri içinse Ermenice, Süryanice ve Latince kaynaklarımız için oldukça mühimdir ve bilmemiz gereken kaynak dillerdir. Bu nedenle Türk dünyası hem derinliği hem de genişliği açısından diğer milletlerin tarihiyle kıyaslanmayacak derece zengin ve edebi bir mirasa sahiptir. Bu yönüyle tarihimizin her anı bizim için zengin ve kıymetli birer hazinedir. Bu çalışma da onlardan sadece birisi olarak literatüre geçmiştir.

Türk tarihi de tıpkı diğer milletlerin tarihi gibi inişli çıkışlı bir serüvene sahiptir; bu serüven içinde bazen en güçlü devletlerin sahibi olurlarken bazen de parçalanıp güçlerinden düşmüşlerdir. Türklerin dünya tarihinde İslam'dan önce de kudretli devletleri olmuştur, Hunlar, Göktürkler bu devletlerin en bilineni ve güçlüleridir. Yine İslam'dan sonra kurdukları Karahanlı, Gazneli, Selçuklu ve nihayet güçlerinin zirvedeki teşekkülü Osmanlı, İslam ile Türklüğü aynı anlamda çağrıştıracak bir tarihi hafıza bırakmayı başarmışlardır. Rus İmparatorluğu ve Batının güçlenip teker teker Türk devletlerini ortadan kaldırması ve Anadolu hariç diğerlerinin esareti yine yakın dönemin tarihi sürecinde yaşanmış bir süreç olarak karşımızda durur. Bu gerçekten hareketle bugün bu sürecin tersine döndüğünü özellikle 1990'dan sonra dağılan SSCB'nin yerine Kazakistan, Türkmenistan,

Özbekistan Azerbaycan ve Kırgızistan Türk devletlerinin yeniden kurulduğuna şahit olduk. Bu süreç aslında tarihin tekrara tekerrür edip aslına rücu ettiğine delalet eder. Türkistan yine eski sahiplerine geri dönmüş ve daha da dönecektir; bu tarihin seyrinde oldukça olağan bir durumdur. Özellikle son yüzyıldır, Türkler arasında kopan iletişimin bu ister yazı isterse farklı unsurlarla olsun yeniden kurulduğunun başlangıcını da beraberinde taşımaktadır. Her şey yeniden sil baştan kurulmakta tıpkı baharın getirdiği fidanlar gibi yeşermektedir. Elbette yeniden kurulan bağlar ve ilişkiler hemen ve sorunsuz olmayacak; birçok meseleyi ve soruyu içinde barındıracaktır. İşte bu görünür görünmez mesellerimizin çözümünde ilk anahtar kullandığımız ve bizi birbirimize bağlayan tarihi hafızamız olacak ve onu da geçmişi içinde barındıran literatürümüzde arayacağız. Literatür dediğim şey aslında geçmişte olan yazılı veya yazılı olmayan her şeyi kapsar. Bu çerçevede bu eser katkı veren kardeşlerimizi kutluyor, ileride iletişimizi artıracak temelleri attıkları için şükranlarımı sunuyorum.

İlyas TOPSAKAL

Önsöz

Bağımsız ve özerk Türk Devletleri oldukça geniş bir coğrafyaya yayılmaktadır. Batıda Balkanlardan, Doğuda Büyük Okyanus'a, kuzeyde Kuzey Buz Denizinden, Güneyde Tibet'e kadar olan saha, Türklerin yoğun olarak bulundukları coğrafya olarak kabul edilmektedir. Türkler, Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Kazakistan olmak üzere yedi bağımsız devlet olarak varlığını sürdürürken Rusya, Çin, Azerbaycan, Moldovya, Ukrayna ve Özbekistan içinde federal veya özerk olarak yaşayan Türkler de bulunmaktadır.

Bağımsız devlet ve özerk yapılar dışında diğer devlet sınırları içerisinde grup oluşturacak şekilde uzun yıllardan beri bir toprak parçasını yurt edinmiş, ve önemli bir nüfus oluşturmuş, kendi dil, gelenek ve göreneklerini devam ettiren Türk gruplarını da görmek mümkündür. Örneğin, Suriye'de yarıdan fazlası Türkçeyi unutmakla birlikte Türkmen bilincine sahip yaklaşık 3.500.000 Türkmen'in yaşadığı bilinmektedir. Irak, İran, Afganistan, Rusya, Balkan ülkelerinde yaşayan Türkler de bulunmaktadır. Bunun dışında Orta, Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerindeki Türklerin sayısı her geçen gün artmaktadır.

Türk coğrafyası, dünya siyasetine ve yönetimine şekil vermiş, pek çok devletin kuruluşuna ve yıkılışına şahitlik etmiştir. Bu coğrafya birbirinden çok farklı medeniyetlerle (Çin, Arap, Fars, Rus, Avrupa, vb.) Türklerin temas içinde olmalarına da yol açmıştır. Geniş coğrafyada yaşayan Türk'lerin bir grubu Çin veya Slav kültürü ve medeniyeti ile temas ederken, diğer bir grup Arap, Fars ya da Avrupa kültürü ve medeniyeti ile temas halinde olmuşlardır.

Türklerin üzerinde yaşadıkları coğrafya, konum ve sahip olunan doğal ve beşeri kaynaklar açısından oldukça zengindir. Türk Dünyasının coğrafi özellikleri Türk milletinin beşeri ve ekonomik faaliyetlerini etkileyerek dünya tarihinde siyasi, sosyal ve ekonomik anlamda her zaman büyük öneme sahip olmuştur. Tarihi ipek yolunun geniş bir bölümü bu coğrafya içerisinde uzanmakta önemli dağları, ovaları, gölleri, nehirleri ve bozkırları barındırmaktadır. Bu coğrafya içerisinde yer alan pek çok şehir (Buhara, Semerkant, Taşkent, İstanbul, vb.) Ortaçağ islam dünyasında bilimin zirveye ulaştığı merkezler

olmuşlardır.

Türklerin yaşadığı geniş coğrafyanın zenginliği ve jeopolitik önemi, Kafkasya'ya ve Orta Asya'ya hakim olma çabaları yüzünden bölgede yıllarca süren işgal ve zulme neden olmuştur. Ancak Türk dünyası coğrafyasında oluşturulacak ortak kültürel değerlerin, ilişkilerin güçlenmesine katkı sağlayacağı, coğrafyadan kaynaklanan olumsuzluklara karşı en güvenli tedbir niteliğinde olacağı beklenmektedir.

Doksanlı yıllarda Türk dünyasıyla ilişkiler gelişmeye başlamıştır. Ancak tarihi bağlarımızın çok güçlü olduğu bu cumhuriyetlerle işbirliklerinin ve ilişkilerin daha da derinleştirilmesine çalışılmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri arasında ilişkileri konu alan çalışmaların önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu düşünceden hareketle hazırlanan kitap 6 bölümden oluşmaktadır. İlk olarak Dr. Öğr. Üyesi Levent Ersin Orallı tarafından İngilizce olarak hazırlanan "Reflection of Geopolitical Status of Turkey to Foreign Policy" başlıklı bölüm yer almaktadır. Orallı çalışmasında, Orta Doğu ve Hazar Bölgesi'nin enerji kaynakları, petrol ve doğalgaz boru hatları ve bu merkezleri uluslararası pazarlara bağlayan ulaşım yollarının Türkiye üzerinden kontrol edildiğine dikkat çekerek Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkas Devletleri ile ilişkilerindeki önemine değinmektedir.

İkinci bölümde, "Kafkasya'da Bölgesel Sorunlar ve Türkiye'ye Etkileri" çalışmasında Dr. Öğr. Üyesi Neşe Kemiksiz, özellikle Güney Kafkasya'daki sorunların incelenmesini ve sorunların Türkiye'ye siyasi, askeri, ekonomik ve güvenlik boyutundaki etkilerinin ortaya konmasını amaçlamaktadır. Bu çerçevede, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki dönemde bölgesel sorunların mahiyeti, küresel nüfuz mücadelesinin bölgesel yansımaları ve Türkiye'nin bölgeye yönelik politikaları ele alınmaktadır.

Kitabın üçüncü bölümünde, Dr. Öğretim Üyesi Ali Burak Darıcalı'nın Türkiye-Azerbaycan arasındaki askeri işbirliği süreçlerini kronolojik bir bakış açısıyla ele aldığı çalışması bulunmaktadır. "Türkiye ve Azerbaycan Arasındaki Askeri İşbirliği Süreçlerinin Anallizi" başlıklı

çalışmada iki devlet arasındaki savunma işbirliği ilişkilerinin güncel durumu analiz edilerek gelecek dönemlere yönelik bir perspektif oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Dördüncü bölüm, Türk Dünyasının dış ticaretteki önemini vurgulayan “TRACECA Ülkelerinde Karayolu Alt Yapısının Dış Ticaret Üzerindeki Etkileri” başlıklı çalışmadan oluşmaktadır. Doç. Dr. Hilal Yıldırım Keser, Doç. Dr. Sema Ay ve Dr. Öğr. Üyesi Işın ÇETİN tarafından yapılan çalışmada, Modern İpek Yolu olarak adlandırılan, Avrupa pazarına açılmada Avrasya Koridorları içerisinde en büyük ulaşım hattı olan TRACECA’nın önemi ifade edilerek TRACECA ülkelerindeki karayolu alt yapısının dış ticaret üzerindeki etkileri incelenmektedir.

Arş. Gör. Dr. Fatih Kaleci tarafından hazırlanan “Türkiye ile Türk Dünyası Ülkeleri Arasındaki İktisadi Gelişmeler: Mevcut Durum ve Öneriler” başlıklı çalışma beşinci bölümde yer almaktadır. Çalışmada Türkdünyasında yer alan ülkelerin makroekonomik performanslarının bütüncül ve karşılaştırmalı analizine yer verilmektedir.

Türk Dünyasındaki ekonomik ilişkileri inceleyen bir diğer çalışma da son bölümdeki Dr. Öğr. Üyesi Ali Osman Balkanlı’nın “Gagauz Etnosu ve Gagauz Yerinde Ekonomik-Toplumsal Yapının Gelişimi” çalışmasıdır. Balkanlı, bölgeden göçün giderek artan bir seyir izlemesinden hareketle Gagauz toplumunun sosyo-ekonomik yapısını ve Gagauzya Otonom Bölgesi ekonomisinin bölge ekonomisi içerisindeki yeri ve gelişimini incelemektedir.

Tanıtımı kısaca yapılan bilimsel çalışmaları keyifle okumanızı diler, değerli okuyucularla paylaşmak üzere yeni çalışmaları da sabırsızlıkla bekleriz. Türk Dünyası ile ilgili siyasal, sosyal ve ekonomik ilişkileri ele alan birbirinden değerli bu çalışmalar için yazarlara teşekkürlerimi sunmak isterim. Aynı zamanda kitabın basımında emeği olan TESAM Ekonomik, Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi ekibine de ayrıca teşekkür ederim.

Editör
Sema AY

Yazarlar Hakkında

Ali Burak Darıcılı, 1998 yılında Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun oldu, Ortadoğu Teknik Üniversitesinde yüksek lisans derecesini aldı. 2017 yılında Bursa Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde “Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya Federasyonunun Siber Güvenlik Stratejilerinin Karşılaştırmalı Analizi” başlıklı tezi ile doktora derecesini aldı. Halen Bursa Teknik Üniversitesinde Dr. Öğr. Üyesi olarak görevine devam etmektedir.

Ali Osman Balkanlı, 1987 yılında İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesini bitirdi. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalında yüksek lisans derecesini, 1996 yılında aynı alanda doktora derecesini aldı. Yazar, 1988 yılından günümüze dek İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde, İktisat Ana Bilim Dalında Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapmaktadır.

Fatih Kaleci, 2009 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi bölümü ve 2010 yılında çift anadal programlı ile İktisat bölümünden mezun oldu. 2012 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi SBE’de önce İlköğretim Matematik Eğitimi bölümünden, ardından İktisat bölümünden yüksek lisans derecesini aldı, 2014 yılından itibaren Necmettin Erbakan Üniversitesi İktisat bölümünde araştırma görevlisi olarak görevine devam eden Kaleci, 2018 yılında Matematik Eğitimi bölümünden doktora derecesini almıştır.

Hilal Yıldırım Keser, 1997 yılında Balıkesir Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulundan mezun oldu. 2000 yılında Marmara Üniversitesi SBE İktisat bölümünde yüksek lisansını tamamladı. 2002 yılında Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO’da öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2012 yılında iktisat alanında doktorasını tamamlayan Keser halen Bursa Teknik Üniversitesi Uluslararası Ticaret ve Lojistik bölümünde Dr. Öğr. Üyesi olarak görevine devam etmektedir.

Işın Çetin, 2008 yılında Bursa Uludağ Üniversitesi Ekonometri bölümünden mezun oldu. Aynı üniversitede ekonometri alanında yüksek lisansını 2011, doktorasını ise 2017 yılında tamamladı. Halen Giresun Üniversitesi Ekonometri bölümünde Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapmaktadır.

Levent Ersin Orallı, 2002 yılında Gazi Üniversitesi'nden mezun oldu. 2002-2004 yılları arasında Ankara Üniversitesi SBE'de yüksek lisans, 2004-2010 yılları arasında da Gazi Üniversitesi'nde Devletler Hukuku alanında tez vererek doktorasını tamamladı. 2003-2004 yılları arasında Kopenhag Üniversitesinde (University of Copenhagen) bilimsel çalışmalar yürüttü. 2005 yılında yasa- ma uzmanı olarak TBMM'de memuriyet hayatına başladı. 2006-2011 yılları arasında Gazi Üniversitesinde araştırma görevlisi olarak görev yaptı. Çeşitli kitap ve dergilerde Devletler Umumi hukuku, Türk dış politikası, Genel kamu hukuku, demokrasi ve sivil toplum konularını işleyen Türkçe ve İngilizce makaleleri bulunan Orallı, çok sayıda televizyon ve radyo programında güncel hukuksal ve siyasi süreçlerle ilgili değerlendirmelerde bulunmaktadır. Ülke çapında faaliyet gösteren çeşitli dernek ve vakıflarda yöneticilik yapmakta olan Orallı halen Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde Dr. Öğr. Üyesi olarak görevini sürdürmektedir.

Neşe Kemiksiz, 1980 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesinden mezun oldu. Aynı üniversitede yüksek lisans derecesini, 1988 yılında doktora derecesini aldı. Uluslararası ilişkiler ve Ortadoğu alanlarında çalışmaları bulunan Neşe Kemiksiz halen Anka Enstitüsü Onursal Başkanı, Yönetim Kurulu ve Bilimsel Danışma Kurulu üyesi olarak görevine devam etmektedir.

Sema Ay, 1996 yılında Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümünden mezun oldu. Aynı üniversitede İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat ABD'da yüksek lisans derecesini, 2004 yılında aynı alanda doktora derecesini aldı. 2005-2007 yılları arasında KOSGEB'de görev yaptı. 2007 yılından itibaren göreve başladığı Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO'da Doç. Dr. olarak görev yapmaktadır.

İçindekiler

<i>Takdim</i>	4
<i>Önsöz</i>	6
<i>Yazarlar Hakkında</i>	10
<i>Reflection of Geopolitical Status of Turkey to Foreign Policy</i>	15
Levent Ersin ORALLI	
<i>Kafkasya'da Bölgesel Sorunlar ve Türkiye'ye Etkileri</i>	27
Neşe KEMİKSİZ	
<i>Türkiye ve Azerbaycan Arasındaki Askeri İşbirliği Süreçlerinin Analizi</i>	51
Ali Burak DARICILI	
<i>Traceca Ülkelerinde Karayolu Altyapısının Dış Ticaret Üzerindeki Etkisi</i>	65
Hilal YILDIRIR KESER Sema AY Işın ÇETİN	
<i>Türk Dünyası Ülkeleri Arasındaki İktisadi Gelişmeler: Mevcut Durum ve Öneriler</i>	89
Fatih KALECİ	
<i>Gagavuzya Ekonomisinde Ekonomik Yapı, Dış Ticaret ve Gelişme Sorunsalı</i>	105
Ali Osman BALKANLI	